

The Pouakani Report 1993

Appendices

4 Te Haerenga Mai o Tia ki Titiraupenga The Journey of Tia to Titiraupenga

Transcript of evidence of Tamati Wharehuia Roberts before the Waitangi Tribunal, Te Papa o te Aroha Marae, Tokoroa, 9 May 1989.

E nga hapu e nga taumata e aku hoa, e haere mai ana e tautoko ana i te take, e awihina ana i te take. I awihina ai, he mohio noku ko to koutou koroua, i haere mai ai i runga i a Te Arawa o koutou tupuna a Tia me Maka e takoto mai na kei runga i te ihi kei runga i te wehi.

Me korero ake au i te wa i tae mai ai ahau me taku whanau i korero ai ahau ki a ratou. Na, te haerenga mai o Tia i te takutai moana, ka korero haerehia mai e ia te whenua, ana ka korero ia i taua wa. Na, te taenga mai ki Horohoro, na ka korerotia e ia tena wahi. E mihina ana e poroporoakina ana e Te Arawa tangata e Te Arawa waka, ka mahue atu i a ia te takutai moana kote ekenga mai ona ki Atiamuri.

Ka whakamarama au i kona i te take i ingoatia ai ko Atiamuri. I reira ratou ka whakata na ka pa tetahi ki a Maka. Ka karanga ki a Tia, "E Tia he tangata kei te haere mai". Na i kona, ka karakia a Tia ka huri ki a ratou. Te putanga mai o te tangata nei e haere mai ana, a, ka hopukia e ratou. Na i te maunga i a ratou katahi ka titiro a Maka, ka karanga atu, "Kaore i rite ki a tatou tenei tangata, he tangata ke noa atu". Te tangata nei he wherowhero tonu nga makawe o te mahunga me te tinana. Ana katahi ka mea a Maka ki a Tia, "Me patu".

Katahi ka karanga atu a Tia, "Kao. Titiro kite poroporoaki a to tatou papa, a Atuamatua". Na ko te poroporoaki tenei. "E Tia, e Oro, Maka, nau mai haere ki uta. Kaua hei mau ki tai ki tu, kaua e haere kite kimi pakanga, engari e mau ki uta ki tu ki noho he huhu, he popo, he hanehane."

Tera korero ki a houhoua te tangata e te huhu me penei me te rakau nei, he huhu, he popo, he hanehane. "Me mate tarawhare koutou, me mate. Me matemate kaua e haere kite kimi pakanga kia mihia ai kia tangihia ai kia poroporoakitia ai." Koinei te korero nei. No rawahi ke tenei korero mai a to tatou ratou matua a Atuamatua. Na, ka maunu mai te waka ka rere mai ko ta Houmaitawhiti ia na a katahi a Houmaitawhiti ka poroporoaki mai ki tana tamaiti. Te take, he kore nona e whakaae kia haere mai tana tamaiti a Tamatekapua, katahi ka poroporoaki mai.

Na tenei poroporoaki kotahi tonu nana. Ka oti te whakaaro a to koutou tupuna kia kaua e patua a Hatupatu. Kei te haere mai ratou ka haria mai ko ta ratou tamaiti. Te haerenga atu o tana iwi ka riro kaore i hoki, ka whai haere tonu i ratou. Ana ka tae mai, ana kitea ana i ate maunga ra ano i a Tia. Korero haeretia mai e ia te whenua nei ki te Tia e korerotia nei e koutou. Na i kona ka tutaki raua.

Ko tetahi korero o te waka na i nanakia to koutou tupuna a Tia i nanakia ki a Ngatoroirangi. Ngatoroirangi ke i tae mai ki konei. Ko nga korero enei a era o o koutou koroua. I karanga atu nei a Ngatoroirangi, "E ko au ke i tae mai ki konei i te tuatahi, ana taku tuahu kei kona". Ina ra kua oti ke i a Tia te huhuti i nga rarauwhe, kua maroke noa atu, hei tuahu mana. Ana kua mahia ke e ia hei mahi mana ki a Ngatoroirangi. "E haere mai kia kite i taku." Na, te haeretanga atu nei kia kite kua maroke noa atu nga rarauwhe o te tuahu a Tia. Ko taku Tia.

Na i kona ka hutia nei e to koutou tupuna e Ngatoroirangi te totara ka perea mai ki tenei taha o to koutou moana e tipu ana.

Na e te hunga koinei ra taku e mohio ana.

Waitangi Tribunal, Department of Justice, Wellington.